

EVROPSKY VÝZNAMNÁ LOKALITA JEČMENIŠTĚ

O PROJEKTU

Projekt s názvem „**Obnova biotopů a druhů subpanonských travinnobylinných porostů**“ koordinuje **Bratislavské regionálne ochrannárske združenie (BROZ)**, za slovenskou stranu je partnerem Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky. Na české straně je partnerem projektu **Český svaz ochránců přírody základní organizace Onyx** ve spolupráci s Jihomoravským krajem. Zkrácený název (akronym) projektu zní: **LIFE Subpannonic**.

Projekt je zaměřen na zlepšení stavu a následnou ochranu ohrožených druhů rostlin i tzv. evropsky významných lokalit v rámci soustavy Natura 2000. Často se jedná o přírodní fenomény výjimečně vzácné nejen v rámci Slovenska a České republiky, ale celé Evropské Unie. Bylina ruměnice turňanská se vyskytuje pouze na 5 lokalitách v Evropě, z toho na 4 na Slovensku, na 1 v Maďarsku. Další rostlina pelyněk Pančičův roste pouze na 10 lokalitách, z toho na 3 na Moravě, na Slovensku se nevyskytuje. Orchidej jazýček východní roste na Slovensku pouze na pěti lokalitách, v České republice v současnosti neroste, je znám jen z historických záznamů.

Nejen tyto ohrožené, a tudíž zákonem přísně chráněné rostliny jsou předmětem zájmu projektu LIFE. Jsou to také celé ekosystémy, které umožňují život mnoha dalším ohroženým druhům rostlin a živočichů, motýlů, brouků nebo ptáků. Jde konkrétně o 450 hektarů suchých a stepních trávníků tzv. panonské oblasti, která na jižním a východním Slovensku i jižní Moravě hostí množství teplomilných druhů. Současně jsou však tyto trávníky ohroženy opuštěním tradičního hospodaření, které se projevuje změnou zhoršováním stavu trávníků, zarůstáním dřevinami nebo invazními druhy rostlin. Z tohoto důvodu je také cílem projektu zajistit už v jeho průběhu, ale také po jeho skončení, návrat tradičního způsobu hospodaření, především kosení a pastvy ve spolupráci s místními farmáři.

Z projektu tak nebude mít prospěch pouze příroda, ale také lidé. Z jeho přínosů budou těžit jak majitelé dotčených pozemků a místní obce, tak i široká veřejnost a návštěvníci regionu.

Na české straně se projekt věnuje těmto sedmi lokalitám evropského významu: Špidláky, Bílý kopec u Čejče, Přední kout, Kamenný vrch u Kurdějova, Přední kopaniny, Hochberk, Ječmeniště.

Pro každou z nich je vytvořena samostatná e-publikace, kde rostliny i živočichové vypravují své příběhy. Druhy silně a kriticky ohrožené mají zelený nadpis, ty nepůvodní či invazní červený.

Pojďte si jejich vyprávění poslechnout...

JEČMENIŠTĚ

Lokalita vypráví:

Najdete mě na Znojemsku v těsné blízkosti rakouské hranice. Tvoří mě bývalé vinohrady, meze, pastviny a lesíky. Na mých strmých svazích se nacházejí malé terasy, které zde zbudovalo a obhospodařovalo koncem 19. století původní německy hovořící obyvatelstvo. Dnes jsou tyto terásky z velké části opuštěné a na svazích působí intenzivní eroze, která odkrývá mohutné usazené vrstvy sprašových hlín.

V těchto odkrytých profilech kupodivu rostou ochránářsky významné druhy rostlin, na několika místech zde mají své hnízdní nory nejbarevnější čeští ptáci – vlhy pestré. V třešňovém sadu na severním svahu Lampelbergu byly dokonce nalezeny vzácné orchideje: silně ohrožený střevíčník pantoflíček a vstavač vojenský. Z dalších významných druhů rostlin jsem domovem pampelišky pozdní, hvězdnice chlumní nebo zárazy namodralé. Jsem jediným místem, kde se v Česku přirozeně vyskytuje kriticky ohrožená tráva žitňák hřebenitý (na fotografii). Krásné

keřovité mandloni nízké se zde daří jako na jednom z mála míst u nás.

V mých prudkých svazích našel zalíbení kriticky ohrožený stepní hlodavec sysel obecný, který si zde buduje rozsáhlé podzemní kolonie. Z chráněného hmyzu hostím dravé a věčně hladové kudlanky nábožné, v létě zde poletují nádherní otakárci ovocní, martináci hruškoví či modrásci jeteloví. Se soumrakem se objevuje noční motýl lišaj pupalkový.

Pro kriticky ohroženého sýčka obecného jsem jeho jediným hnízdištěm na Znojemsku. Z ostatních vzácných ptáků zde našli domov ťuhák obecný, bramborníček černohlavý nebo nevšední dravec včelojed lesní.

BRAMBORNÍČEK ČERNOHLAVÝ

Jsem sice ještě menší než vrabec, ale rozhodně jsem nepřehlédnutelnější a barevnější! Nikde dlouho neposedím, přelétávám z vrcholu jedné byliny na druhou, podobně jako motýl. Vyhlížím při tom bedlivě hmyz, který je mou potravou. Často pak za ním vyletuji do výše, abych si opět opodál usedl na vršek jiné rostliny nebo keříku. Hnízdo si stavím na zemi v husté trávě, kam samička snáší 5 až 6 nazelenalých vajíček s jemnými rezavými skvrnami. Zahřívá je sama, ale jak se mláďata vylíhnou, tak o ně pečuje spolu se samečkem. V této době jsem hodně vidět, protože nemám rád, když mi někdo chodí kolem hnízda. Vzrušeně přeletuji kolem vetřelce a úzkostlivě se ozývám výstražným tíkáním. Mé hnízdečko nenajdete snadno, bývá velmi dobře ukryto pod trsem trávy.

Jsem tažným ptákem, zimuji ve Středomoří a na africké straně až v polopouštních oblastech Sahary. Nemůžu se většinou už dočkat domů, takže přilétám již koncem března, kdy mě můžete vidět na nejrůznějších otevřených místech, na mezích polí a luk. V tu dobu mi ovšem ještě není úplně do zpěvu, čekám, až se oteplí. Jsem ohroženým druhem. V Česku žijí souvisleji jen na východě státu, zvláště na jižní Moravě. V Čechách se početněji vyskytují především v Českém Středohoří a na výsypkách u hnědouhelných lomů v Podkrušnohoří.

DRVODĚLKA FIALOVÁ

Na první pohled můžu někomu připomínat čmeláka. Mé tělo je ale na rozdíl od těla čmeláčího lesklé a méně ochmýřené. Jsem ale velká, až 3 cm dlouhá, včela. Nepřehlédnete mě pro mou mohutnost a černou, trochu namodralou barvu, která se na slunci kovově leskne. Samečkové se od samic liší lomenými tykadly, které mají předposlední dva články tykadel nápadně žlutohnědé (prostě páni parádníci).

Patřím mezi včely samotářky a hnízdím v chodbičkách vydlabaných ve ztrouchnivělém dřevě, v nichž budu komůrky ze sekretu slinných žláz. Tam pak kladu vajíčka. Někdy se usadím i v dutině stromu, jindy si zase ustelu v dřevěném špalku. Přezimuji v různých škvírách ve stromech nebo ve zdi.

Jsem důležitá pro opylování rostlin – pyl přenáším na zadních holeních a také v trávici trubici. Samečci si při prvním jarním oteplení vyhlídnou kvetoucí strom, který jim poskytuje potravu. Na něm se obvykle sejde několik samečků, kteří vylučují feromon – pohlavně atraktivní látku, která upozorňuje samičky na jejich přítomnost. Žiji hlavně v teplejších přímořských oblastech, běžná jsem třeba v Chorvatsku, kde mi říkají jednoduše „*velika crna pčela*“. Dříve jsem v Česku bývala vzácná, ale jak se otepluje, posouvám se dál a dál na sever. Ač jsem docela velká, tak létání mi opravdu jde a baví mě, takže hravě překonávám i delší vzdálenosti.

HVĚZDNICE CHLUMNÍ

Nepotkáte mne často, vyskytuji se poměrně vzácně. Nejraději mám plně osluněné, výhřevné a sušší stráně, stepní nesečené louky a meze. Vyhovují mi vápnité půdy, které ale mohou být klidně kamenité, nebo mělké. Nejsem horský typ, raději jsem v nížinách a pahorkatinách, tak do nadmořské výšky 700 metrů.

V Česku rostu roztroušeně v teplejších oblastech kolem Prahy, v Polabí, okolo Žatce, Teplic a na střední a jižní Moravě. Jinak jsem rozšířena v západní, střední a jihovýchodní Evropě včetně evropské části Ruska, na západní Sibiři i v okolí Kavkazu.

Dorůstám až 40 cm a od července do září se zdobím fialovými květy se žlutým středem. Právě pro tyto krásná a bohatá květenství, s jemnou vůní po vanilce, mne často pěstují jako okrasnou rostlinu v zahradách a parcích. Můžete se tam se mnou setkat v mnoha barevných kultivarech od fialově modré, fialově purpurové, karmínově růžové, světle růžové, přes bílou.

Mohli byste si mě snadno splést s mou příbuznou hvězdnicí novobelgickou. Ta ovšem není tak výrazná a hezká jako já a také není v přírodě tak vzácná. Pochází ze severní Ameriky a často zarůstá krajinu jako plevel.

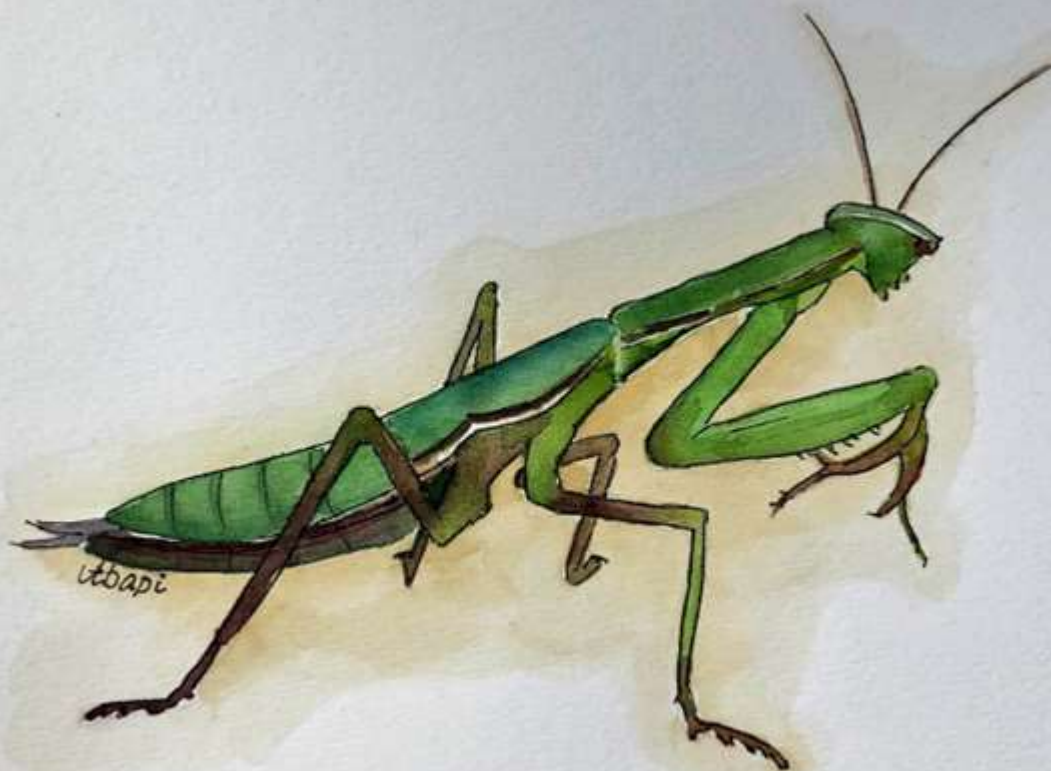

KUDLANKA NÁBOŽNÁ

Už na první pohled vás určitě zaujme můj přední pár končetin, který je skvěle uzpůsoben k uchvacování kořisti – však se jim také říká loupeživé. Tyto mé nožky fungují jako střenka zavíracího nože, kořist bleskovým sklapnutím přivřu mezi ozubenou holeň a chodidlo. Dělán to nenápadně, při lovu dokonale využívám své hnědé nebo zelené maskování a na úlovek dokážu číhat opravdu dlouho, bez jediného hnutí. Poté vystřelím své loupeživé nohy, zachytím kořist a zaživa ji sežeru. Většinou lovím drobný hmyz, třeba sarančata. Ale stává se, že při nedostatku potravy mé samičky klidně sežerou vlastního samečka, který je o dost menší.

Jsem také jedním z mála druhů hmyzu, který dokáže vnímat člověka. Jen se podívejte, jak za Vámi točím hlavu a budu se vám dívat přímo do očí...

Dříve jsme nebyly v Česku příliš rozšířené – vyskytovaly jsme se hojněji pouze v nejteplejších oblastech jižní Moravy. Ale současné oteplování podnebí mi velmi vyhovuje, a tak mohu bez obav putovat směrem na sever a severozápad, a to až do oblasti Polabí. Zavítala jsem už také do Beskyd nebo Krkonoš. Všude v Čechách jsem chráněná jako kriticky ohrožený druh.

MANDLOŇ NÍZKÁ

Jsou keře, které svým neodolatelným vzhledem působí tak, že je zatoužíme mít i ve své zahradě. Já jsem zcela určitě jedním z nich. Ovšem nepřesazovat z volné přírody, jsem kriticky ohrožený druh! Mé kultivary bývají pěstovány jako okrasný keř ve skupinách, s ohledem na výrazné kvetení krátce na jaře tak někdy i jako solitéry. Často jsou pěstovány plnokvěté kultivary. Jsem oblíbena především na skalkách.

V květu jsem naprosto okouzující. Na jaře vykvétám po celé délce větví, které jsou doslova obsypány sytě růžovými květy. 2,5 cm široké květy s korunními plátky lžičkovitě prohnutými se tvoří na loňských výhonech. Vyrůstají vždy z trojice pupenů, kdy středový pupen je listový, a dvojice postranních pupenů jsou květní. Ve žlutošedém plstnatém oplodí se tvoří drsná pecka s vejčitými, asi 2 cm dlouhými plody uvnitř. Moje jádra však obsahují výrazně větší množství hořkého

amygdalinu než u plodů mé velké sestřičky mandloně obecné, takže nejsou jedlá.

Rostu nejraději v nízkých suchých křovinách, v suchých trávnících a občas také v lesních lemech, kde mnohdy vytvářím velmi rozsáhlé *polykormony* – to je několik nadzemních částí s jedním kořenem.

V České republice se vyskytují ojediněle na jižní Moravě, třeba právě zde na Ječmeništi, dále na Dunajovických kopcích a pak v Českém středohoří.

OTAKÁREK OVOCNÝ

Nejsem rozhodně žádný drobek, rozpětí mých křídel je okolo 6-9 cm. Na křídlech mám patrné ostruhy, o dost delší než můj blízký příbuzný otakárek fenyklový. Létám velmi rychle a jsem aktivní během slunečního dne.

Samice si pro kladení vajíček vybírají spíše menší, solitérní, plně osvětlené keříky. Vajíčka kladou jednotlivě či po dvou na listy živných rostlin. Každá housenka má tak po vylíhnutí celou rostlinu jen pro sebe. Živí se nejraději na dřevinách z čeledi růžovitých, zejména má ráda hlohy a slivoně, ale také střemchy nebo třešně mahalebky. A jsou to opravdové krasavice a navíc nebojácné! Housenka je nejprve černá s červenou kresbou, později zelená s černými pruhy a oranžovými tečkami. Při ohrožení se nahrbí, vysune dva oranžové růžky a při tom vylučuje páchnoucí výměšek.

Nejraději mám výslunné skály, skalní stepi a lesostepi, často vystavené na jih. Vyhledávám především místa s křovinatou vegetací, mám rád i zanedbané sady. Při zarůstání krajiny nás otakárků bohužel postupně ubývá. Pro udržení mých životních podmínek je nutné ponechat lesostepní charakter stanovišť. Vyhovují mi místa s rozšířenou pastvou koz, nemusí škodit ani maloplošné vypalování zapojených křovin. Patřím mezi skutečné klenoty naší fauny, jsem zákonem chráněný jako ohrožený druh.

PAJASAN ŽLÁZNATÝ

Nejsem zdejší. Pocházím ze severovýchodní Číny a do Evropy jsem se dostal přes okrasné zahrady koncem 20. století. Postupně se ale šířím do volné krajiny a dnes patřím mezi jedny z nejnebezpečnějších invazních druhů rostlin na světě.

Jsem totiž vitální a rychlerostoucí, už za první rok narostu klidně i dva metry. V dospělosti jsem statný až 25 metrů vysoký strom. A jsem nenáročný, jen poněkud teplomilný, jinak odolávám suchu, mírnému zasolení a emisím. Koncové větve mám sytě oranžově žluté, borka (kůra) starších stromů je hladká s výraznými podélnými bílými jizvami. Tmavě zelené lichozpeřené listy po rozemnutí prsty silně nepříjemně zapáchají po myšíně.

Daří se mi ve všech typech biotopů, včetně těch extrémních jako jsou mokřady nebo skály, rozhodně mám rád stepi. Dokáží se velmi dobře rozmnožovat pomocí semen i kořenů. Ostatní rostliny vytlačuji zastíněním a toxickými látkami, které vypouštím do půdy. Protože dokážu růst opravdu kdekoliv, zvládnou prorůstat betonem nebo zdmi a ničím tak i budovy.

Není pro mě moc využití. Jako palivo nejsem vhodný, protože obsahují velké množství terpenů. V sadovnictví je problém s mou krátkověkostí a nízkou stabilitou – kořeny často uhnívají a mé nadzemní části jsou velmi křehké.

Navíc můj prodej není už nějakou dobu v Evropské unii povolen, stejně jako výsadba.

Lidé se mnou bojují pomocí herbicidů, a to postřikem na list nebo injektáží přímo do kmene. Zatím jim stále odolávám...

STŘEVÍČNÍK PANTOFLÍČEK

Mým domovem jsou světlé lesy a křovinaté stráně, ideálně na vápenci, od nížiny až do podhůří. Od května do června mívám nejčastěji jen jeden květ s až 4 cm dlouhými okvětními lístky, které jsou hnědočerveně zbarveny a pod nimi velký, žlutý, 3-4 cm dlouhý, vydutý pysk, uvnitř červeně tečkovaný. Než se však mohu ozdobit květy, uplyne mnoho času. První čtyři roky života jsem závislý na soužití s houbou rodu *Rhizoctonia*, která mi poskytuje výživu. Teprve pak mi narostou první zelené listy a já se mohu osamostatnit, ale k dospělosti a nápadným květům je ještě dlouhá cesta. První květy mě ozdobí až po dlouhých 10, někdy i 16 letech!

Můj název v mnoha zemích odkazuje na podobu květů s dámskou obuví. Tento nevšední tvar je ve skutečnosti „pastí“ na hmyz. Ale nebojte se, nejsem masožravý. Hmyz dočasně lapám jen kvůli rozmnožování. S tím to totiž není vůbec jednoduché, k úspěšnému opylení musí dojít pylem z jiné rostliny. Důležité jsou tak pro mě pískorypky – malé samotářské včely, na které jsem si přichystal takový trik... Přilákány žlutou barvou květního pysku na něj pískorypky usedají a sklouzá-

vají po jeho hladkých okrajích do nitra dutiny. Cestu zpět znemožňují zakřivené vnitřní stěny a také velmi kluzký okraj. Po neúspěšných pokusech odletět hlavním otvorem, je hmyz přilákán světlem, které proniká na postranních stěnách pysku. Včely se derou z květu ven, a přitom otírají hřbet o prašník a odnáší tak lepkavý pyl. Navštíví-li pak jiný květ, jsou v něm opět uvězněny, při přelézání chlupů na dně pysku se dotýkají dolů skloněné blizny. Na ní ulpívá pyl, a tak je zprostředkováno opylení křížem. To je finta, co?

U nás roste zhruba na 100 lokalitách a stále jich ubývá. Vyfoťte si mě, ale prosím, netrhejte ani se nepokoušejte o přesazení. Jsem zákonem chráněný a silně ohrožený.

SYSEL OBECNÝ

Sýkora, sýček, syseľ... Díky vyjmenovaným slovům se se mnou seznamujete už ve 3. třídě, ale kdo z vás mě viděl naživo?

Jsem hlodavec příbuzný s veverkami, ale na rozdíl od nich nešplhám po stromech, ale trávím spoustu času pod zemí. Hlubím si nory, spojené spleťtými chodbami, ve kterých spím nejen v noci, ale prospím zde i celou zimu. Na rozdíl od veverek si nechystám žádné zásoby, přes léto a na podzim pilně jím a tvořím tukové zásoby. Snížím svojí dechovou i tepovou frekvenci, také tělesnou teplotu a tvrdě usnu. Říká se tomu hibernace. Probouzím se podle počasí, v březnu až dubnu a rychle se pouštím do jídla. Pochutnávám si na rostlinách, ale klidně slupnu i nějaký ten hmyz nebo žížalu. Musím se přece pořádně vykrmit, abych měl dost sil na další zimu.

Jsme společenští tvorové a máme-li vhodné podmínky, vytváříme velké kolonie. Líbí se nám pravidelně kosené nebo spásané travnaté plochy, kde si můžeme zbudovat důmyslný systém nor a máme tam dobrý přehled. Proto nás často můžete najít také na letištích nebo golfových hřištích, kde z nás ovšem moc radost nemají.

Až do 60. let minulého století jsem byl běžnou součástí zemědělské krajiny nejen

u nás, ale ve většině střední či jihovýchodní Evropy. Od té doby však naše počty mnohonásobně poklesly, a tak se nyní vyskytujeme jen velmi vzácně. Bohužel jsme považováni za jednoho z nejohroženějších savců Evropy. Není tedy divu, že nás zákon chrání jako kriticky ohrožené.

Když nás někde potkáte, neubližujte nám, nechtejte nás a také neničte naše nory!

TRNOVNÍK AKÁT

Jsem akát, celým jménem trnovník akát. Přišel jsem k vám ze severní Ameriky, kde se mi nedařilo zdaleka tak dobře. Musel jsem hodně bojovat o své místo na slunci s jinými stromy. Tady, v Evropě, je to pro mne mnohem snazší.

I když mohu dorůst až 30 m, jsem příbuzný vašemu hrachu, máme podobný květ. Stejně jako on a další příbuzní naší čeledi, jsme oceňováni za to, že obohacujeme půdu o dusík. Já tuto svou superschopnost ovšem využívám ještě jinak... Vázáním vzdušného dusíku prostě způsobím „přehnojení“ stanoviště a tím hubím vše v okolí. Mám potom více místa, i když za cenu života jiných rostlin.

Ale přináším také užitek! Med z mých voňavých květů je opravdu výborný, já si myslím že úplně nejlepší ze všech. A je taky nejléčivější. Mé sušené květy, čerstvá kůra i větévky jsou také léčivé, pomáhají třeba na žaludeční překyselení. Dřevo mám velmi tvrdé, používá se v nábytkářství, na stavbu plotů nebo malých člunů. V přímořských státech ze mne dělají okna a dveře, neboť jsem velmi odolný proti slanému mořskému vzduchu. Mé dřevo je také velmi výhřevné, nejvíc z běžně používaných dřev na topení.

Já vím, že vy lidé se mnou bojujete. Ne všechna místa, která se mi pro můj život líbí, se líbí i vám. Někdy si zkrátka vyberu území, kde ohrožuji rostliny sice ne tak prospěšné jako já, ale zase třeba vzácné nebo jinak krásné. Mně nevadí, když mě

někde třeba trochu víc vyřezáte, mám spoustu jiných míst, kde se mi dobře daří.

Moc bych ale si přál, kdybychom společně našli rovnováhu a já si mohl růst tam, kde jsem jen užitečný, a zároveň neškodím.

ŤUHÝK OBECNÝ

Ačkoli jsem jen o něco větší než vrabec, jsem docela odvážný nejen díky své „lupičské“ černé pásce přes oči a silnému hákovitému zobáku. Musím být, vždyť moje mláďata denně sní polovinu své váhy. Za jednu sezónu musím sehnat pro svá žravá mláďata až 4600 kusů kořisti. Lovím hlavně hmyz, pavouky nebo jiné bezobratlé. Ale umím ulovit i drobné savce, plazy, obojživelníky nebo i jiné ptáky. Kořist vyhlížím z vyvýšeného místa a chytám ji na zemi i v letu. Co nesním, často napichuji na trny keřů jako zásobu potravy do budoucna. Proto mi v Čechách lidově říkají „masojídek“ nebo „napichovač“, latinsky jsem si dokonce vysloužil rodové jméno *Lanius* – řezník.

Mám rád, když na pastvinách zůstávají i nějaké křoviny. Své hnízdo si totiž stavím nejčastěji pod ochranou ostrých trnů, třeba v trnkách či růžích. V Česku hnízdím od nížin až po hory, oblíbil jsem si otevřenou obhospodařovanou krajinu.

Jsem tažným ptákem, zimují hlavně ve východní a jižní Africe. Domů přilétám od konce dubna do počátku května, odlétám koncem července a v průběhu srpna, jednotlivě ještě i v září. Můj areál sahá od Pyrenejského poloostrova přes celou Evropu východně až do dálné Asie a jižně do kyrgyzských stepí.

VČELOJED LESNÍ

Jsem sice dravec, ale ne úplně typický. Moji potravu tvoří z většiny blanokřídlý hmyz, který si staví hnízda na zemi. Vyhledávám s oblibou vosí hnízda a vyhrabávám je. K tomu mám dokonale uzpůsobené dlouhé prsty a drápy. Před žihadly mě kolem zobáku a očí chrání husté peří, připomínající šupiny. Vedle vos a jejich larev se v menší míře živím také čmeláky či drobnými obratlovci.

Velký jsem o trochu více než káně lesní, s menší hlavou. Tělo mám svrchu zbarvené hnědě, na spodní straně velmi variabilně, od bílé až po tmavohnědou. V letu mě od káněte rozlišíte podle siluety, užších křídel s tmavým okrajem a široké, světle zbarvené příčné pásy na ocase. Spíš mě ovšem zaslechnete, než zahlédnete. Mým charakteristickým rysem je tleskání křídlů. Zvuk vzniká během letu, kdy se vzájemně dotknou horní strany křídel. Bráním si tak své teritorium, což je v rámci evropských druhů ptáků docela unikátní chování.

Žiji v lesnaté krajině. Mé hnízdo také jen tak lehce nespatříte, stavím je ukryté v hustém listí nebo jehličí velmi vysoko v korunách stromů. Do hnízda snáší sa-

mice většinou dvě vajíčka koncem května nebo v červnu. Krmení mláďat tak spadá do doby, kdy je nejvíce vos. Nosíme jim na hnízdo celé plástve s larvami, ty jsou velmi chutné a výživné. Při zahřívání vajec a krmení mláďat se střídáme.

Jsem tažný pták, zimuji v tropické Africe. Odlétám již v srpnu a září, na hnízdiště se vracím v dubnu. Patřím mezi silně ohrožené, zvláště chráněné ptáky.

VLHA PESTRÁ

Nejen ledňáčkovi se říká létající klenot české krajiny. Když mě někdo poprvé uvidí, nejčastěji zvolá: „papoušek“! Řadím se ale do řádu srostloprstých, kam patří také všichni čtyři nejkrásnější čeští ptáci, kromě ledňáčka ještě dudek chocholatý nebo mandelík hajní. Snad se kvůli tomu strnad a žluva neurazí...

Jsme hojné v jižní Evropě, v Česku jsme poprvé zahnízdily v roce 1952 u Lednice na Moravě. Hnízda si stavíme častěji v koloniích, ale i v jednotlivých párech. K tomu potřebujeme kolmé svahy bez vegetace, v nichž si vyhrabávají hnízdní nory. Na vyhloubení nory i na krmení mláďat se podílíme oba dva – sameček i samička. Jižní Moravu máme rády, protože se zde nachází mnoho otevřených ploch sprašových stěn, zemníků a pískoven. Ale podnikáme výlety i na Moravu severní a do jižních Čech. Patříme mezi silně ohrožené druhy.

Jsme přísně tažní ptáci, na zimu nikdy nezůstáváme v hnízdišti a odlétáme do tropické Afriky. Létat nás prostě baví, někomu snad můžeme připomínat i přerostlé pestré vlaštovky. Za den urazíme s velkým přehledem klidně i 500 km.

Do Afriky na zimu prostě musíme, protože co bychom tu, v Česku, jedli. Asi polovinu naší potravy totiž tvoří blanokřídlý hmyz jako vosy, sršně, čmeláci a včely, někdy také vážky, a ty zde v zimě prostě nepoletují.

Dokážeme nachytat denně až 250 kusů hmyzu včetně včel, za to nás nemají moc v lásce včelaři. Ani ostrá a nebezpečná žihadla nás neodradí. Zbavujeme se jich úplně jednoduše. Hmyzem tak dlouho tlučeme o něco tvrdého, až žihadlo samo odpadne.

VSTAVAČ VOJENSKÝ

Dříve jsem patřil u nás k poměrně častým druhům orchidejí, ale už nás v současnosti ubývá. Rád roste na spraších nebo písčovo-jílovitých půdách. Nesnáším zástin, přesto vyžaduji v blízkosti křoviny, takže nejvíce mi vyhovují lesostepi.

Mé druhé jméno „vojenský“ mi dali podle tvaru mých květů. Ty totiž připomínají postavu rozkročeného vojáka s přilbou, dříve se mi také říkalo přilbonosný. Při uvadání voním sladkým kumarinem, který připomíná vůni čerstvě pokosené trávy. Potlačuje chuť, takže mě chrání přes snědením pasoucimi se zvířaty. Květy ovšem do vojenské „khaki“ mají daleko, jsou jemně fialové s bílými nádechy, z vnitřní strany křopenaté. Někdy můžu kvést i čistě bíle.

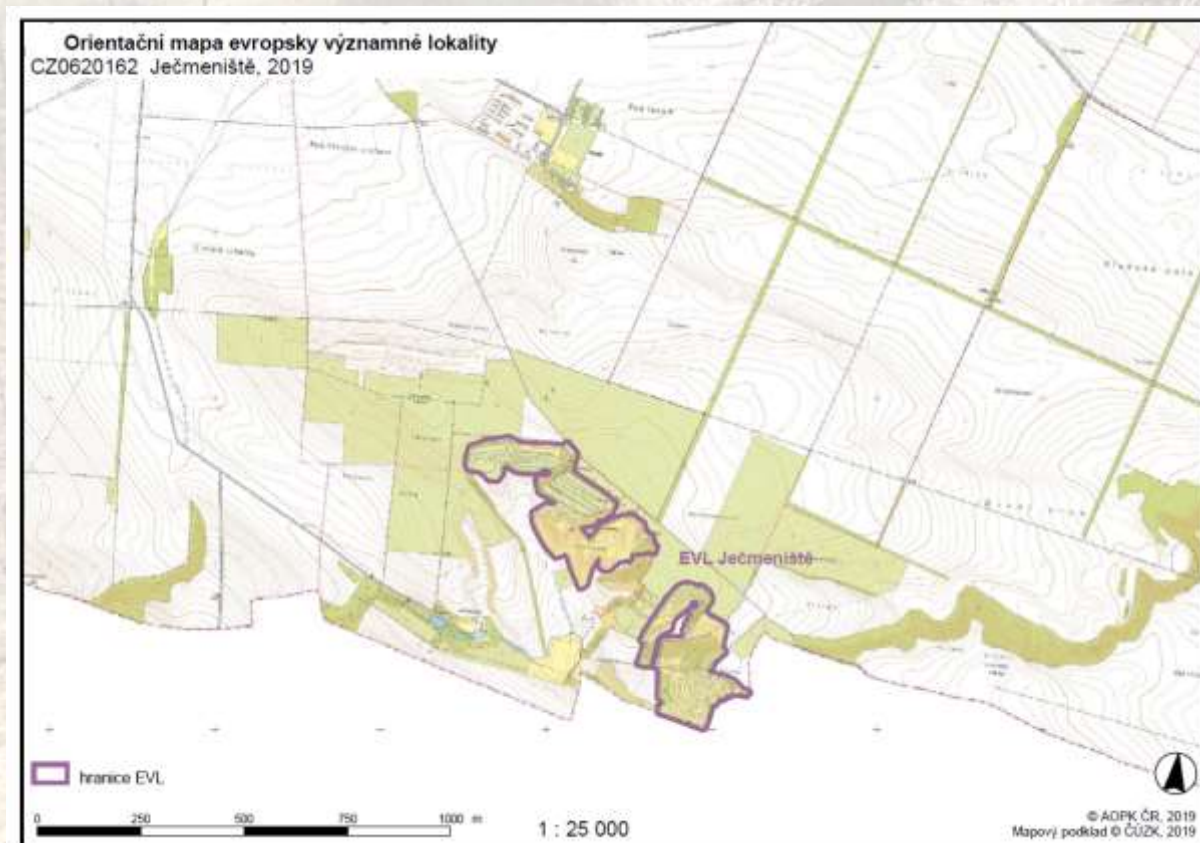
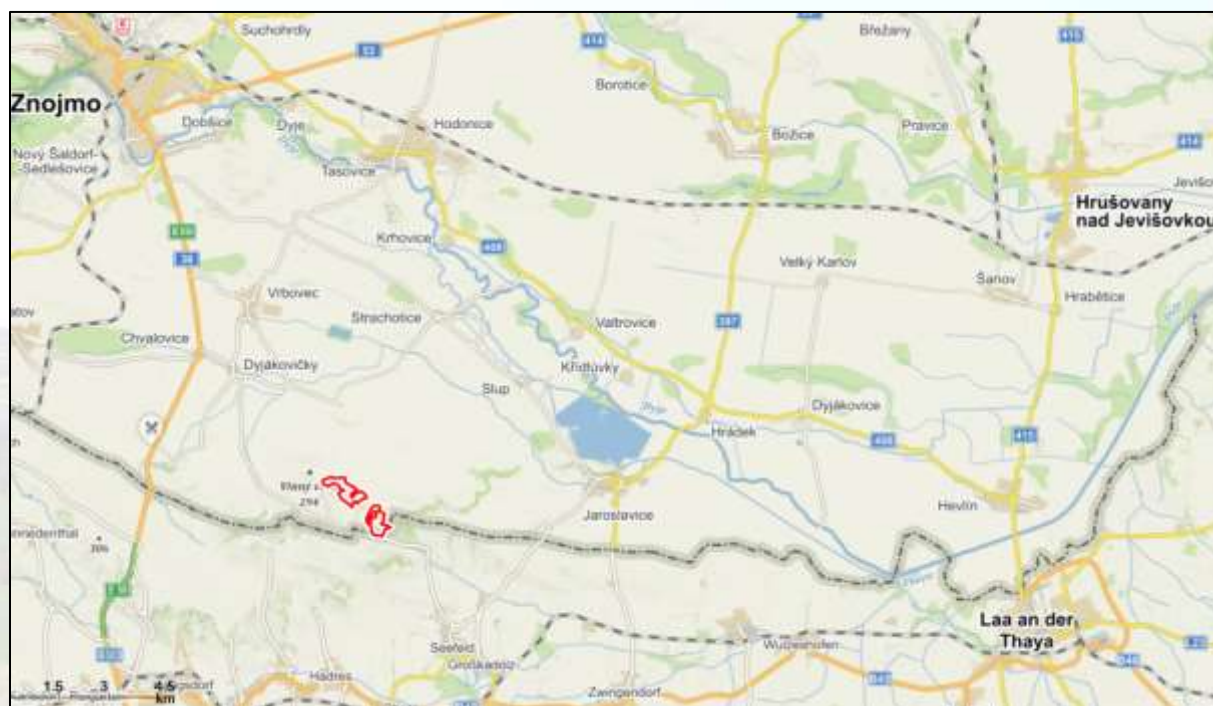
Můj život je dlouhý, pozvolný, od klíčení semene po vyrašení prvních listů nad zem uběhnou průměrně čtyři roky. A stejně dlouho trvá, než se objeví první květy. Za příznivých podmínek se můžu dožít i patnácti let. Nejvíce jsem ohrožován zarůstáním lesostepí díky změně v zemědělském hospodaření v druhé polovině 20. století. Mnoho otevřených travnatých míst, kde jsem se pravidelně vyskytoval, přestalo být spásáno a koseno, zarostlo býlím a křovinami. U nás roste v Českém středohoří, Českém krasu, Polabí a nejvíce na jihu a jihovýchodě Moravy, poměrně častý jsem v Bílých Karpatech. Patřím mezi kriticky ohrožené druhy naší květeny.

A víte, jaký je původ slova orchidej? Pochází z řeckého Orchis, což znamená varle, na základě podobnosti kořenových hlíz orchidejí s pohlavními žlázami mužů. Český název mého rodu „vstavač“ rozvinul tuto myšlenku ještě dále a vychází z pověry o domnělých afrodisiakálních účincích hlíz... V každém případě všechny druhy našich orchidejí jsou ohrožené a zákonem chráněné, tudíž jakékoliv pokusy, zahrádkářské nebo léčitelské, jsou zakázány.

UMÍSTĚNÍ

Odkaz na mapy.cz: <https://mapy.cz/s/moduhadume>

FOTOGALERIE

Na podzim je **hloh obecný** bohatě obsypán červenými plody – hložítkami.

Majka fialová je typicky nelétavý hmyz, bez funkčních křídel.

Květenství **máčky ladní** se po dozrání semen s celou rostlinou odlomí a vytvoří diasporu ve formě stepního běžce. Ten, hnán větrem, šíří stepí semena.

Modrásek jetelový je jedním z našich nejhezčích modrásků. Dříve býval nejhojnějším druhem, avšak dnes je řazen mezi ohrožené.

Detail květu **mandloně nízké**, jak ji můžeme spatřit koncem dubna. Růžově červené kvítky jsou v plné kráse jen asi 14 dní.

Porost **mandloně nízké** v Ječmeništi, jednom ze tří míst, kde se na jižní Moravě tato kráska vyskytuje.

Otakárek ovocný miluje zahrady, města i venkov, pole a otevřené lesy. Vyskytuje se na místech s trnkovými houštinami a zejména v sadech.

Naštěstí se mají ovečky na Ječmeništi kam schovat do stínu a vody k pití mají taky dost. **Letní pastva**, jak má být...

Tato publikace byla vytvořena díky projektu LIFE17 NAT/SK/000589 „Obnova biotopů a druhů subpanonských travinnobylinných porostů“, který je podpořen z komunitárního programu LIFE Evropské unie, za podpory Ministerstva životního prostředí ČR.

Nejedná se o vědeckou publikaci. Texty jsou z části převzaty z externích zdrojů. Seznam použité literatury je na vyžádání u autorů.

Text: **Roman Barták, Ivana Mariánková, Štěpánka Konupková Kalousová**
Fotografie: **František Jaskula**
Ilustrace: **Petra Fügnerová**

ZO ČSOP ONYX, 2022

www.csoponyx.cz

